

LÄNSSTYRELSEN
JÖNKÖPINGS LÄN

BESLUT

1 (10)

1998-03-16

231-473-97

0683-02-209

Enligt sändlista

BILDANDE AV NATURRESERVATET ÅRÅN I VÄRNAMO KOMMUN

LÄNSSTYRELSENS AVGÖRANDE

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 7 § naturvårdslagen (1964:822, NVL) Årån, som det framgår av bifogad karta, bilaga 1, och som det beskrivs nedan, som naturreservat.

Syftet med reservatet skall vara att skydda Åråns vatten- och strandområden, särskilt de orörda forssträckorna, och härigenom bibehålla och utveckla de goda förutsättningarna för biologisk mångfald. Dessutom skall reservatet, inom ramen för ovanstående mål, ge möjligheter till naturupplevelser och vetenskaplig forskning.

För området skall gälla de föreskrifter enligt 8-10 §§ naturvårdslagen samt 9 § naturvårdsförordningen (1976:484) vilka anges nedan under **Reservatsföreskrifter**.

Länsstyrelsen meddelar med stöd av 9 § naturvårdsförordningen föreskrifter för naturvårdsförvaltningen av reservatet genom att fastställa den till beslutet bifogade skötselplanen, bilaga 2. Ekonomisk plan för naturvårdsförvaltningen upprättas senare.

Uppgifter om naturreservatet

Namn Årån

Kommun Värnamo

Församling Voxtorp, Gällaryd, Rydaholm

Läge Mellan sjöarna Lången och Furen, ca 20 kilometer SO om Värnamo

Areal 95,9 ha, varav vatten ca 30 ha.

G:\23\231473\UB2.DOC

Postadress
551 86 Jönköping

Besöksadress
Hamngatan 4

Telefon
036-15 70 00 vx

Telefax
036-12 15 58

Postgiro
3 51 76-7

1998-03-16

231-473-97

Kartblad Ekonomiska kartorna 5E 6a (5460), 5E 6b (5461)
5E 5a (5450), 5E 5b (5451)

Gräns Omfattar generellt ån samt en strandkorridor enligt bifogad karta, bilaga 2.

Fastigheter se bilaga 3.

**Naturvårds-
förvaltare** Länsstyrelsen i Jönköpings län

Beskrivning av området

Årån ingår i Lagans vattensystem och sträcker sig ca 10 kilometer mellan sjöarna Lången och Furen. Dess avrinningsområde utgörs till största delen av skog. Årån's omedelbara närhet utgörs av omväxlande skog och odlingsmark med mindre inslag av våtmark och hagmark. Ån utgör ett mycket naturskönt och förhållandevis orört vattendrag där flera olika biotyper, bl.a. orörda forssträckor och kvillområden finns representerade.

Fallhöjden mellan Lången och Furen uppgår till ca 18 meter. Av denna fallhöjd utnyttjas i dag 6,5 meter vid Värmeshult kraftstation belägen vid Långens utlopp. De resterande 11,5 metrarna medför att det på den berörda åsträckan finns flera forsande partier.

Forssträckor av den karaktär som Årån uppvisar är numera, på grund av vattenkraftsutbyggnad, mycket ovanliga i södra Sverige och medger mycket goda förutsättningar för biologisk mångfald. Huvuddelen av ån är dock lugnflytande och svagt meandrande. De längre sammanhängande strömsträckorna finns i anslutning till Eds kvarn och vid Sölaryd. Vid dessa områden grenar Årån upp sig i flera kvillområden med åtskilliga öar i ån.

Fågellivet utefter Årån är rikligt. Där finns bl.a. övervintrande och häckande kungsfiskare och strömstare. Åns speciella strömvattenområden utgör mycket lämpliga biotoper för dessa fåglar.

I Årån finns också ett mycket värdefullt bestånd av storvuxen och snabbväxande öring. Öringen är för sin existens beroende av strömmande och forsande partier. Bottenfaunaundersökningar visar vidare på ett mycket artrikt bottenfaunasamhälle. Även floran utefter Årån och på öarna ute i ån är artrik och skyddsvärd.

1998-03-16

231-473-97

Aktuella domar

För dikningsföretagen gäller fastställda arbetsplaner från den 30 december 1916 och den 6 maj 1921. För regleringen vid Värmeshults kraftstation finns två vattendomar, 10/1929 och 20/1941. Vidare finns följande domar: AD 50/36 Ivars kraftverk, AD 81/41 Ivars II, uppdämning, AD 89/49 Ivars III, ombyggnad mm, AD 51/51 bro, AD 73/53 järnvägsbro, AD 76/64 bro. Domarna berörs ej av reservatsbeslutet. AD 46/93 anläggning av vattenkraftverk, är överklagad. Vattenöverdomstolen har den 16 september 1996 förklarat ärendet vilande i avvaktan på lagakraftvunnet beslut i reservatärendet.

Reservatsföreskrifter

A. Föreskrifter enligt 8 § naturvårdslagen om inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom reservatet

Utöver vad som gäller i annan lagstiftning är det förbjudet att, med undantag av vad som anges i fastställd skötselplan

1. utföra vattenföretag enligt 1 kap. 3 § vattenlagen (1983:291, VL)
2. nydika, dämna eller invalla
3. anlägga ny fiskodling
4. ta upp ny åkermark, det vill säga nyodla
5. slutavverka, gallra, röja, plantera, markbereda eller så skog eller utföra andra skogliga åtgärder annat än enligt fastställd skötselplan
6. utanför tomtmark spränga, schakta, utfylla, tippa eller bedriva täkt
7. utanför tomtmark tillföra växtnäringsämne (naturlig gödsel, handelsgödsel, rötslam) eller mineralämnen (jordförbättringsmedel) annat än kalk
8. utanför tomtmark plantera in för trakten främmande växt- eller djurart
9. släppa ut orenat avloppsvatten eller pressvatten
10. utanför tomtmark använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel
11. anlägga campingplats, stugby eller uppställningsplats för husvagnar eller husbilar

1998-03-16

231-473-97

Utan Länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att

1. anlägga väg, parkeringsplats, led, spång, bro
2. anlägga brygga eller anordna uppläggningsplats för farkoster
3. utföra sådan rensning som avses i 4 kap. 3 § VL
4. anlägga ny mark- eller luftledning

Föreskrifterna skall inte utgöra hinder för Banverkets och Vägverkets underhåll av befintliga broar.

B. Föreskrifter enligt 9 § naturvårdslagen om skyldighet att tåla visst intrång.

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose ändamålet med reservatet.

- 1 Utmärkning av reservatet.
- 2 Utförande och underhåll av anordningar såsom p-plats, stig och informationstavlor för allmänhetens friluftsliv.

C. Föreskrifter enligt 10 § naturvårdslagen om vad allmänheten har att iaktta inom reservatet

Utöver vad som gäller i annan lagstiftning är det förbjudet att

1. ställa upp motorfordon, husvagn eller släpvagn
2. paddla kanot under tiden 1 mars- 15 juli samt 1 oktober - 30 november
3. utöva forsränning
4. göra upp eld
5. tälta
6. störa djurlivet genom närgånget uppträdande vid t ex fågelbo, lya eller gryt

Föreskrifterna under avsnitt C gäller även markägare och innehavare av särskild rätt när de inte utövar sin rätt att bruka fastigheten.

1998-03-16

231-473-97

D. Föreskrifter enligt 9 § naturvårdsförordningen rörande naturvårdsförvaltningen av reservatet m m

1. Länsstyrelsen fastställer de föreskrifter om naturvårdsförvaltningen mm som framgår av bifogad skötselplan.
2. Reservatet skall utmärkas enligt svensk standard (SIS 03 15 22).
3. Naturvårdsförvaltare skall vara Länsstyrelsen i Jönköpings län.

ÄRENDETS BEREDNING

Vattendomstolen lagligförklarade den 23 februari 1995 (AD 46/93) befintlig dammbyggnad i Årån vid Eds kvarn och lämnade Eds Kraft Abrahamsson AB tillstånd att utföra olika anläggningar för ett vattenkraftverk.

Värnamo kommun överklagade domen den 20 mars 1995. Även Kammarkollegiet överklagade delar av domen.

Länsstyrelsen beslutade den 17 mars 1995 om så kallat interimistiskt naturreservat för Årån, sträckan mellan sjöarna Lången och Furen. Beslutet innebär att Årån tillfälligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön bland annat förbud mot vattenföretag. Beslutet gäller till den 17 mars 1998.

Den 16 september 1996 meddelade Vattenöverdomstolen att målet om lagligförklaring av vattenkraftverket skall vila i avvaktan på lagakraftvunnet beslut i naturreservatsärendet.

En ansökan om undantag från beslutet om interimistiskt naturreservat avslogs den 17 oktober 1997 av Länsstyrelsen. Ansökan avsåg byggande av kraftverk.

För att informera om arbetet med bildandet av naturreservatet för Årån har Länsstyrelsen genomfört två informationsmöten, den 25 februari för samtliga markägare och den 22 augusti för Nedre Åråns vattenregleringsföretag samt två exkursioner i fält, den 30 augusti och den 6 september alla under 1997.

Länsstyrelsen uppdrog den 5 september 1997 åt Svensk Fastighetsvärdering AB, SVEFA AB, att värdera det eventuella ekonomiska intrånget till följd av reservatet samt genomföra förhandlingar med sakägarna.

Länsstyrelsen förelade den 16 oktober 1997 kända sakägare att senast den 15 januari 1998 inkomma till Länsstyrelsen med eventuella erinringar mot förslaget till reservat. I syfte att nå eventuella ytterligare sakägare delgavs beslutet om föreläggande också genom kungörelse. Tidpunkten när erinringar senast skulle ha kommit in sattes till den 23 februari 1998.

1998-03-16

231-473-97

Hittills har 27 erinringar mot reservatförslaget inkommit till Länsstyrelsen.

Fram till den 16 mars 1998 har överenskommelser för 15 fastigheter av 40 träffats.

MOTIVERING

På grund av områdets betydelse och behov av skydd och vård anser Länsstyrelsen följande:

Åråns vatten- och landbiotoper bildar tillsammans en variationsrik och mångformig helhetsmiljö som skapar livsrum för mängder av växter och djur. I och kring Årån finns flera arter som uppmärksammas som hotade, rödlistats, av Artdatabanken vid Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala, exempelvis öring, kungsfiskare, mindre hackspett och fiskgjuse.

Forssträckor av den storlek och karaktär som Årån uppvisar är numera mycket ovanliga. Inom Jönköpings län saknas nästan helt i dag motsvarande områden på grund av vattenkraftsutbyggnaden. Inom Lagans vattensystem som helhet är utbyggnadsgraden över 90 % (SNV 1994, Biologisk mångfald i Sverige. En landstudie (monitor 14), sid 181).

Bottenfaunan bedöms ha mycket höga naturvärden. Den bedömningen grundar sig på ett individrikt bottenfaunasamhälle med många olika arter, och förekomst av tre rödlistade arter (nattsländan *Hydropsyche contubernalis* samt skalbaggar *Stenelmis canaliculata* och *Normandia nitens*) samt förekomst av ett stort antal sällsynta och ovanliga arter. Flera av dessa är helt beroende av de forssträckor som finns i Årån vid och nedströms Eds kvarn samt vid Sölaryd. De gynnas också av en kantzon med stort lövinslag.

Floran utefter Årån samt ute i ån är artrik och skyddsvärd. Bland annat finns rikliga bestånd av de sällsynta arterna hampflockel, dysäv och safsa. Tre nyckelbiotoper i skogen finns registrerade utefter ån, se beslutskartan, bilaga 1. Genom att sträva efter större lövandel och skapa en skyddszon utmed ån gynnas de arter som är knutna till dessa biotoper och deras spridningsmöjligheter underlättas.

Fågellivet utefter Årån är rikligt. Där finns bl.a. övervintrande och häckande kungsfiskare samt strömstare. Åns speciella strömvattenområden utgör mycket lämpliga biotoper för dessa fåglar. I de strandnära löv- och blandskogarna finns en stam av mindre hackspett.

Åråns öringbestånd, ett av de sista sannolikt ursprungliga i Lagan, är mycket snabbväxande och storvuxet. Öringen med sin näringsväv är en viktig del i de

1998-03-16

231-473-97

ekologiska processer som finns knutna till Årån. Öringpopulationens flaskhals i Årån är framför allt tillgången på reproduktionsområden, det vill säga strömmande vatten. För att livskraftiga populationer av öringstammen skall kunna finnas i ån krävs också god tillgång på föda och ståndplatser. Öringens biotopval förändras under dess livscykel allt eftersom den växer sig större. Detta gör att den är beroende av att fritt kunna röra sig inom vattendraget. Vissa individer inom Åråns öringstam vandrar av allt att döma ut i nedströms belägna Furen för födosök. Födan består under öringens första känsliga år till stor del av smådjur, bottenfauna, för att sedan övergå till fisk. Bottenfaunan i sin tur är beroende av det som faller ner från främst lövträd vid stränderna. Denna känsliga del av Åråns ekosystem gynnas alltså av bl a fria vandringsvägar, god tillgång till strömmande vatten och en kantzon med stort inslag av löv utefter stränderna.

Den enligt avgränsningen införda skyddszonen utefter stränderna fungerar vidare som filter för att skydda mot näringsläckage och transport av slam samt försurande ämnen. Det är inte nödvändigt att skyddszonen är helt jämbred och sammanhängande, den kan vara avbruten av mindre öppna partier ända fram till stranden. Av den anledningen anser Länsstyrelsen att skogsbruk och extensivt jordbruk kan bedrivas med särskilda hänsyn enligt reservatsföreskrifterna.

Syftet med den aktuella avgränsningen inklusive strandzonen är att bevara helheten runt Årån. Dessa naturvärden kan inte garanteras långsiktigt skydd på något annat sätt än genom att naturreservat bildas. Exploateringar som ytterligare vattenkraftutbyggnad skulle allvarligt skada dessa värdefulla biotoper och arter. Fragmentering av denna sista outbyggda åsträcka ökar svårigheten att upprätthålla den biologiska mångfalden.

Kommentarer till inkomna erinringar

Flertalet erinringar behandlar rätten till fortsatt jord-och skogsbrukande och avgränsningen. Vidare har erinringar om rätten till vattenkraftsutbyggnad inkommit. Farhågor har även framkommit beträffande underhåll av diken, eventuell restaurering av åfåran samt friluftslivet. Nedan kommenteras erinringarna.

Avgränsningen

Länsstyrelsen vidhåller med hänvisning till ovanstående motivering att den förhållandevis orörda delen mellan Lången och Furen i sin helhet ska skyddas.

Reservatsavgränsningar görs generellt så raka som möjligt för att de skall kunna urskiljas även i framtiden, oberoende av markanvändningen. Så är också fallet med avgränsningen kring Årån. I samband med avtalstecknandet har

1998-03-16

231-473-97

dock Länsstyrelsen tillmötesgått markägarna och justerat gränsen på flera ställen. Huvudprincipen om helheten kvarstår dock.

Länsstyrelsen anser att Årån med sin bredd, sina hänsynskrävande arter och med markens plana beskaffenhet med finjordrika sedimentjordar väl motiverar den ca 30 m breda zonen.

Jord- och skogsbruk

Enligt Länsstyrelsens uppfattning innebär beslutet endast marginella begränsningar i jord- och skogsbruket. Betydande delar av dessa begränsningar ryms inom vad som brukar räknas som normal naturvårdshänsyn. För att minska närsaltbelastningen på våra vattendrag har Länsstyrelsen ambitionen att genom rådgivning skapa gödslings- och bekämpningsfria zoner på minst 30 meter längs alla större vattendrag. Inom naturreservat är minst samma ambition önskvärd.

Erinringar som rör frågor om markanvändningen utanför reservatet, avloppsutsläpp uppströms reservatet, försurningen i största allmänhet och andra storskaliga miljöproblem kan inte regleras inom ramen för naturreservatet. Länsstyrelsen och andra myndigheter arbetar på andra sätt när det gäller att komma till rätta med dessa problem.

Diken och eventuell restaurering av åfåran

Reglerna för reservatet för underhåll av diken skiljer sig från de generella utanför reservat endast genom att dikesrensning är tillståndspliktigt inom de korta sträckor som ligger inom reservatet. För att minimera slam och näringstransport ut i Årån behöver vissa åtgärder vidtas, till exempel anläggande av någon form av sedimentationsfälla. Detaljerna vill Länsstyrelsen diskutera tillsammans med berörda markägare och vattenregleringsföretag. Ett lämpligt och viktigt tillfälle är när nästa rensningsåtgärd blir aktuellt. Reservatsbeslutet ger inte Länsstyrelsen rätt att kräva åtgärder som innebär att nuvarande rätt till avvattning av marken innanför eller utanför reservatet försämras.

I skötselplanen finns också en målsättning att restaurera vissa strömvattenbiotoper. Länsstyrelsen anser att vissa åtgärder går att genomföra utan att markavvattningen nämnvärt påverkas. Planen föreskriver också att eventuella åtgärder skall föregås av en konsekvensutredning som bland annat ska klargöra om markavvattningen påverkas. Även här gäller att reservatsbeslutet inte ger någon rätt att göra något som strider mot vattenlagen eller gällande beslut som rör dikningsföretagen.

1998-03-16

231-473-97

Friluftsanordningar

Länsstyrelsen vill här betona att reservatets syfte i första hand är naturvetenskapligt. Det innebär att begreppet friluftsanordningar, ur Länsstyrelsens synvinkel, i första hand inskränker sig till enkel uppskyltning och anvisningar om parkering. Var och hur detta skall göras behöver, som det står angivet i skötselplanen, närmare utredas i samråd med kommunen och fiskevårdsområdesföreningarna. Erinringar om betydelsen av att även berörda markägare skall delta i samrådet har framförts. Länsstyrelsen har ändrat i skötselplanen i det aktuella textavsnittet så att markägare finns med.

Länsstyrelsen konstaterar sammanfattningsvis att området är särskilt känsligt från ekologisk synpunkt och har betydelse från allmän synpunkt på grund av höga naturvärden och därför så långt som möjligt skall skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön (2 kap. 3 och 6 §§ naturresurslagen, NRL). Områdets naturvärden kan bara garanteras långsiktigt skydd och vård genom att naturreservat bildas.

Den rättsliga betydelsen av ett beslut om naturreservat är i första hand att det inskränker markägares och andra sakägares förfoganderätt till förmån för de allmänna intressen som är grunden för reservatsbildningen. Länsstyrelsen anser att reservatsföreskrifternas utformning innebär en rimlig balans mellan de värden som skall skyddas och det intrång detta innebär för den enskilde.

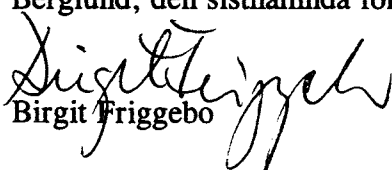
Länsstyrelsen anser också att föreskrifterna som anges under C krävs för att skydda områdets naturvärden. De bedöms inte nämnvärt påverka allmänhetens möjligheter att utöva friluftsliv i området.

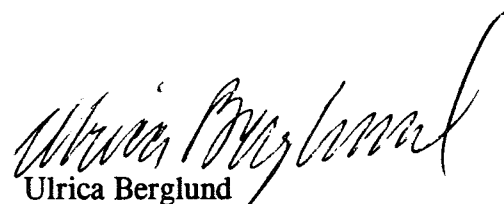
Med beaktande av det anförda anser Länsstyrelsen att området särskilt måste skyddas som naturreservat.

HUR MAN ÖVERKLAGAR M.M

Detta beslut kan överklagas hos regeringen (miljödepartementet) se bilaga 4 (formulär 7).

I den slutliga handläggningen av ärendet deltog landshövding Birgit Friggebo, beslutande, länsråd Bo Landholm, naturvårdsdirektör Johan Uhr, sakkunnig i fiskefrågor Anton Halldén, länsassessor Göran Kjell och byrådirektör Ulrica Berglund, den sistnämnda föredragande.

Birgit Friggebo

Ulrica Berglund

1998-03-16

231-473-97

Bilagor

1. Förslag till beslutslista
2. Förslag till skötselplan
3. Registeruppgifter
4. formulär 7, Hur man överklagar.
5. Sändlista